

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE

TEZĂ DE DOCTORAT
REEVALUAREA MODERNITĂȚII ROMÂNEȘTI.
ROMANUL ÎN DATE CANTITATIVE

Rezumat

COORDONATOR:

Prof. univ. dr. habil. MIHAIELA POP

DOCTORAND:

DAIANA GÂRDAN (căs. MODOC)

Cluj-Napoca

2021

CUPRINS

Introducere.....	3
Pentru o nouă orientare, comparată, a studiilor literare românești.....	10
PARTEA I. Preliminarii	
1. Romanul după turnura transnațională și digitală.....	24
2. Corpus, grafice, hărți.....	38
3. Formalismul digital.....	46
PARTEA II. Romanul modern: macro și microanalize.	
1. Subgenurile romanului românesc: o problemă deschisă.....	56
2. Literatura socială și literatura populară.....	66
3. Amprenta digitală a genului.....	78
4. Construcția critică a romanului modern.....	84
5. Romanul modern <i>modern</i>	117
6. Romanul interstițial. Un caz de <i>world-literature</i>	144
7. Romanul sentimental. Între canon și consum.....	164
Concluzii.....	203
Bibliografie.....	206
Indice de ilustrații.....	216

Cuvinte-cheie: *modernitate literară, roman românesc, roman modern, studii cantitative, umanism digital.*

Lucrarea de față își propune o lectură distantă a modernității românești. Miza centrală a cercetării mele se leagă de imaginea panoramică a romanului românesc modern, de stadiile de evoluție ale acestuia, greu de văzut prin lentila hermeneuticii tradiționale, de felul în care romanul românesc modern este deopotrivă o imagine construită de discursurile literar-ideologice ale vremii și o realitate care, nu de puține ori, subminează premisele acestor discursuri. Astfel, cercetarea mea își propune să investigheze, de la distanța instrumentelor statisticii și ale formalismului digital, producția de roman românesc de la origini (1845) până la cel de-al Doilea Război Mondial în raport cu climatul critic al epocii și cu cele mai vocale figuri și grupări care s-au dovedit deja a fi esențiale în economia modernizării literaturii autohtone.

Trei sunt premisele care formează punctul de plecare al analizelor din cadrul cercetării de față. Prima dintre ele se leagă de bagajul metodologic al lucrării. Este de domeniul evidenței că, în contextul turnurii transnaționale în studiul umanioarelor, și critica literară românească are urgentă nevoie de o actualizare metodologică și de perspectivă. În ultimul deceniu au existat tentative extrem de relevante de a crea o „critică de export” (Andrei Terian), dar care nu au găsit întotdeauna un public autohton receptiv la propunerile lor. Pe acest fond, perspective transnaționale, care să încerce să insereze literatura română în circuitul *World Literature* sau care să propună investigații și analize ce vizează procesele de evoluție și de dezvoltare ale acestei literaturi, comparabile cu literaturi străine, sunt demersuri care mi se par nu doar binevenite, ci cu totul necesare supraviețuirii criticii autohtone. În acest sens, lucrarea de față își propune să fie o astfel de contribuție. A doua premisă anunțată se articulează în jurul ideii de modernitate și vizează nivelul teoretic al lucrării. În primul rând, am optat pentru înțelegerea modernității în sîjalul comentariilor formulate de Fredric Jameson pe marginea subiectului și exploatate mai târziu în demersuri precum cel al Warwick Research Collective (2015). Premisa centrală de la care pornesc toate aceste demersuri este aceea că există o singură modernitate – înțeleasă în speță ca instalare a habitusului capitalist la nivel mondial– dar care produce efecte inegale în spații diferite, care adâncește inegalitățile dintre centre și margini. De la această formulare derivă, în lucrarea de față, câteva demersuri care urmăresc felul în care a fost metabolizată instalarea capitalismului în România în romanul românesc și cum s-au raportat ideologii vremii la aceste fenomene. Am încercat să ofer

astfel o nouă interfață noțiunii de modernitate, care să îndeplinească, la distanță de un secol sau mai bine de atât, perspective contemporane și transnaționale cu perspectivele criticilor de început de secol XX, ale căror scrieri și luări de poziție s-au dovedit a fi neputincioase, ba chiar încă pline de surprize, recitate prin această nouă grilă supranațională de lucru. A treia premisă este, în sfârșit, una ce atacă mai direct problema romanului românesc. O teză majoră a lucrării de față se articulează în jurul ideii că, între construcția critică sau ideologică a romanului și producția reală a acestuia există un decalaj prea puțin explorat. Ba mai mult, hermeneutica tradițională, și prin asta mă refer la demersurile dedicate în primul rând vârfurilor, nu masei de roman, nu acelui „mare necitit”, *the great unread*, așa cum îl formulează Margaret Cohen și cum îl folosește mai departe și, cred, chiar cu și mai mult sens, Franco Moretti, a întărit ideea unei organicități dintre discursul critic din epocă și produsul final care este romanul românesc modern. Or, îmi propun să demonstrez aici că romanul și-a depășit în multe privințe proiectul ideologic.

Lucrarea este structurată în două părți mare. Prima parte a lucrării își propune să discute, sub forma unui demers descriptiv, problematizant, metacritic, principalele teorii, metode și referințe bibliografice cărora această lucrare îi este pe deplin îndatorată. M-a interesat în primul rând felul în care a evoluat înțelegerea romanului ca gen literar și mai ales locul în care au lăsat studiile transnaționale și cantitative actuale teoria romanului. Astfel, asumându-mi un proces de selecție nu lipsit de defecte, am ales să refac, pe urmele celor care au dedicat mai mult efort subiectului decât mi-aș fi propus eu în lucrarea de față, relația dintre începuturile formaliste ale teoriei și paradigma actuală, a formalismului digital și a *World Literature*. Le-am oferit, chiar în detrimentul altora, spațiu în această cercetare figurilor pe care le consider esențiale în nașterea și dezvoltarea discursului despre roman precum Mihail Bahtin, a cărui gândire sau sistem de gândire, am încercat să demonstrez, în siajul lui Galin Tihanov, are multe de-a face cu cele mai recente contribuții despre roman, precum cele semnate de Wai Chee Dimock, Franco Moretti sau alții. Am considerat important să subliniez legătura dintre formalismul rus și noul formalism digital și dintre nașterea teoriei și starea ei actuală, cu atât mai mult cu cât era post-teoretică reprezentată o formulare tot mai des întâlnită atunci când se face referire la statutul actual al teoriei literare, dar una care nu cred că se poate împăca prea bine cu studiile cantitative și cu cele transnaționale, la intersecția cărora am lucrat.

A doua parte a lucrării de față reprezintă centrul de greutate al cercetării. Studiile de caz incluse în această parte își propun să arate, în primul rând, beneficiile, dar și limitele unei metode.

Aplicațiile dedicate romanului românesc sau fenomenelor critice din perioada vizată testează aici capacitatea analizelor statistice și computaționale de a ne oferi rezultate relevante, de a confirma sau infirma ipoteze critice deja vehiculate, de a proba, așadar, nu doar viabilitatea unor clișee sau a unor interpretări arhicunoscute, ci și cauzele care au dus la proliferarea acestora în spațiul cultural românesc. Primele trei capitole au fost dedicate unei probleme spinoase, care va cunoaște, probabil, de acum, multe demersuri capabile să soluționeze ceea ce rămâne aici fără răspuns. Mă refer la subgenurile romanului românesc, o discuție necesară în economia cercetărilor statistice și digitale ce vizează evoluția literaturii, dar care s-a concretizat în studii de caz despre evoluția genului romanesc în primul rând ca istorie a negocierilor pentru supraviețuire dintre diferitele subgenuri care au populat proza mondială, precum romanul sentimental, istoric, polițist, social și așa mai departe. Al patrulea capitol din partea a doua are o funcție mediană și completează discuția mai degrabă abstractă despre subgenurile romanului cu date despre climatul literar, ideologic, cultural din perioada vizată în România. Capitolul al cincilea propune o analiză a romanului modern citadin, monden, a romanului pe care l-au girat sburătoriștii. Ipotezele principale de lucru se leagă de suprapunerea dintre noțiunile de modernitate și de mondenitate în cultura românească. Propun atât o discuție succintă despre discursul care a întreținut fără să vrea sau a sesizat fără să întrețină această suprapunere, o discuție completată, mai departe, de câteva analize stilometrice și de modelare tematică pe un corpus de romane din prima jumătate a secolului al XX-lea, care urmăresc să descopere anumite tipare legate de spațialitatea sau tema acestui roman și legate, de asemenea, de afinități cu literatura modernă străină. Capitolul al șaselea dezbate relevanța unui subgen semnificativ mai ales din punct de vedere cantitativ în perioada vizată – romanul interstițial. Mizele acestui capitol se leagă în mod direct de felul în care promotorii literaturii rurale sau, la celălalt capăt, al literaturii urbane, au falsificat în discursul critic o realitate de producție care le contrazice toate prejudecățile. Romanul plasat în provincie și periferii, în orașe mici, târguri, mahalale, spații intermediare, naturale este, în realitate, cel mai predilect subgen produs mai ales în prima jumătate a secolului al XX-lea și relevant cantitativ și în secolul al XIX-lea. Al șaptelea și ultimul capitol al lucrării de față s-a ocupat de romanul sentimental, cu variațiile sale de roman erotic sau de dragoste, așa cum s-a manifestat el în perioada vizată, în timp ce concluziile lucrării de față sunt legate de câștigurile analizelor cantitative și digitale în terenul romanului românesc modern.